

І. П. Хомин*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів імені С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, Тернопіль, Україна, xomunka@rambler.ru*

РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблеми фінансового регулювання розвитку аграрного сектору. Підкреслено, що різноманітні бюджетні асигнування не узгоджені зі стратегічними напрямками збалансування галузей рослинництва й тваринництва, через що їх дисбаланс упродовж усього пореформеного періоду лише посилюється. Оскільки в європейських країнах, де якість ґрунтів набагато гірша, ніж в Україні, урожайність сільськогосподарських культур у 2–4 рази вища і стабільна кожного року, незалежно від природно-кліматичних умов, стає очевидним, що вітчизняний аграрний сектор недостатньо економічно ефективний, наслідком чого є низька конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках. З огляду на це метою статті визначено обґрунтування шляхів виваженого фінансування розвитку даного сектору. Пропонується збалансоване формування інвестиційних ресурсів на ці потреби шляхом встановлення оптимального рівня власних коштів сільськогосподарських підприємств, залучення банківських кредитів за умови гарантії їх повернення в обумовлені терміни та підкріплення цих ресурсів бюджетним фінансуванням. У зв'язку з обмеженістю останнього доцільно зосередити його на пріоритетному напрямі, яким, на думку автора, є розвиток молочного скотарства. Наголошено, що саме бюджетна підтримка кооперації виробників – спочатку молокопродуктів, а потім і м'ясопродуктів, консервованих овочів тощо – відіграє роль мультиплікатора виробництва потрібної для переробки сільськогосподарської продукції, стимулюючи тим самим поступ рослинництва й тваринництва, а також інших галузей агропромислового комплексу. Зрештою, аграрний сектор стане локомотивом, який поступово витягуватиме національну економіку з кризи.

Ключові слова: аграрний сектор, агропромисловий комплекс, регулювання, розвиток, рослинництво, тваринництво, системність, фінансові ресурси.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 11.

Iryna Homyn*Ph. D. (Economics), Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine, xomunka@rambler.ru*

REGULATION OF DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: THE FINANCIAL ASPECT

Abstract. The article investigates the problem of the financial regulation of the agricultural sector. It is emphasized that all sorts of budgetary allocations are not coordinated with key strategic areas to balance crop and livestock production, which leads to the increased imbalance during the post-reform period. Since in European countries where the quality of soils is much worse than in Ukraine, the yield of agricultural crops is 2–4 times higher and more regular annually, regardless of climatic conditions, it becomes obvious that the domestic ag-

© Хомин І. П., 2017

gricultural sector is not economically efficient, resulting in a low competitiveness of Ukrainian agricultural products in foreign markets. Taking this into account, the purpose of the article is to substantiate the ways of balanced financing for agricultural sector development. The author proposes a balanced formation of investment resources for these purposes by determining the optimal level of own funds of agricultural enterprises, attracting bank loans, provided they are guaranteed to return within the terms agreed, and reinforcing the resources with budget financing. Due to the lack of the latter, it is suggested to focus on the priority area, which, in the author's opinion, is now the development of dairy cattle breeding. It is noted that budget support for the cooperation of producers – first of dairy products, then of meat products, canned vegetables, etc. – plays the role of a multiplier of production necessary for the processing of agricultural products, thus stimulating the development of crop and livestock production and other sectors of agriculture. In the end, the agricultural sector will become a locomotive which will gradually pull out the domestic economy of the crisis.

Keywords: agricultural sector, agribusiness, management, development, crop production, livestock production, consistency, financial resources.

JEL classification: H12, G18, G28.

И. П. Хомин

кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры финансов имени С. И. Юрия Тернопольского национального экономического университета, Тернополь, Украина

РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА: ФИНАНСОВЫЙ АСПЕКТ

Аннотация. Статья посвящена исследованию проблемы финансового регулирования развития аграрного сектора. Подчеркнуто, что разнообразные бюджетные ассигнования не согласованы со стратегическими направлениями сбалансирования отраслей растение- и животноводства, из-за чего их дисбаланс в течение всего пореформенного периода только усиливается. Поскольку в европейских странах, где качество почв намного хуже, чем в Украине, урожайность сельскохозяйственных культур в 2–4 раза выше и стабильная каждый год, независимо от природно-климатических условий, становится очевидным, что отечественный аграрный сектор недостаточно экономически эффективен, следствием чего является низкая конкурентоспособность украинской сельскохозяйственной продукции на внешних рынках. Ввиду этого целью статьи определено обоснование способов взвешенного финансирования развития данного сектора. Предлагается сбалансированное формирование инвестиционных ресурсов на эти нужды путем установления оптимального уровня собственных средств сельскохозяйственных предприятий, привлечения банковских кредитов при условии гарантии их возврата в оговоренные сроки и подкрепление этих ресурсов бюджетным финансированием. В связи с ограниченностью последнего целесообразно сосредоточить его на приоритетном направлении, которым, по мнению автора, является развитие молочного скотоводства. Подчеркнуто, что именно бюджетная поддержка кооперации производителей – сначала молокопродуктов, а потом и мясопродуктов, консервированных овощей и т. п. – сыграет роль мультипликатора производства необходимой для переработки сельскохозяйственной продукции, стимулируя тем самым продвижение растение- и животноводства, а также других отраслей агропромышленного комплекса. В конце концов аграрный сектор станет локомотивом, который будет постепенно вытягивать национальную экономику из кризиса.

Ключевые слова: аграрный сектор, агропромышленный комплекс, регулирование, развитие, растениеводство, животноводство, системность, финансовые ресурсы.

Головним недоліком фінансового регулювання розвитку аграрного сектору України є його несистемність. Бюджетні асигнування не узгоджені з ключовими напрямками збалансування галузей рослинництва й тваринництва, тому їх дисбаланс протягом усього пореформеного періоду тільки посилюється, а сам порядок дотування сільськогосподарських товаровиробників, замість органічного поєднання в мозаїці фінансового регулювання розвитку аграрного сектору відповідно до стратегічних пріоритетів, має вигляд несистемних напівзаходів, які мало чим відрізняються від колишніх позаринкових механізмів. Більше того, періодично робляться спроби підмінити фінансові важелі цього механізму, наприклад запровадити сурогатні гроші – аграрні розписки [1], котрі фактично означають (особливо стосовно так званих товарних розписок) повернення до бартеризації розрахунків кінця минулого століття. Розв'язання окресленої проблеми уможливить розроблення виваженого механізму застосування фінансових важелів регулювання розвитку аграрного сектору України.

Серед вітчизняних учених, які розглядали зазначену проблему в макроекономічному вимірі, – А. І. Даниленко, Т. І. Єфименко, А. М. Соколовська [2–4]. Безпосередньо регулювання розвитку аграрного сектору України досліджували, зокрема, М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, П. А. Стецюк [5–7] та ін.

Метою статті є обґрунтування шляхів удосконалення фінансового регулювання розвитку аграрного сектору національної економіки.

Те, що аграрний сектор України, попри поглинання дедалі більшого обсягу фінансових ресурсів держави, не може повністю використати свій потенціал, великою мірою зумовлене недосконалістю фінансових важелів регулювання його розвитку. Наприклад, бюджетні дотації спрямовуються на компенсацію аграріям плати за використання банківських кредитів, що опосередковано призводить до зростання й без того надвисоких процентів за ними. Не кажучи вже про прямі бюджетні асигнування на різні виплати сільськогосподарським товаровиробникам – певні суми на покриття частини вартості мінеральних добрив, страхових тарифів, витрати в розрахунку на один гектар посіву озимої пшениці, одну корову, доплати за утримання до півторарічного віку однієї голови молодяку великої рогатої худоби тощо, які вирвані з контексту не лише макроекономічного регулювання, а й ринкових взаємовідносин загалом.

Чинні механізми мало чим відрізняються від колишніх позаринкових, таких як здешевлення вартості пально-мастильних матеріалів шляхом покриття частини витрат колгоспів і радгоспів на їх придбання за рахунок бюджетного фінансування або різниці між роздрібними й оптовими цінами молока і м'яса, оскільки перші були нижчими, ніж другі. До того ж, хоча закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію формувалися за затратним принципом, а її собівартість перманентно була вищою, ніж директивно встановлена, щоб стимулювати колгоспи й радгоспи, їм у 1980–90-і роки стали виплачувати 50-відсоткову надбавку до цих цін за продані понад план молоко та м'ясо. Причому за умови, що поголів'я тварин на кінець року не зменшилось, а було більшим, ніж на його початок.

Незважаючи на те, що такі витрати були надто відчутними для бюджету, адже становили майже половину виручки за вироблене з цієї сировини й реалізоване продовольство (приміром, дотація в розрахунку на 1 л молока дорівнювала в 1988 р. 0,18 крб за його роздрібної ціни 0,23 крб, або 79,7 %, а на 1 кг м'яса великої рогатої худоби – 3,46 крб (1,83 крб), тобто 189,2 %) [8, с. 310], не вдалось ані позбутися дефіциту м'ясо-молочних продуктів, ані утримати чисельність поголів'я на вже досягнутому рівні. Так само мало-ефективним було стимулювання збереження поголів'я молодняку великої рогатої худоби в господарствах населення (таблиця).

Таблиця. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в Україні за категоріями господарств протягом 2010–2013 рр. (на кінець року), тис. голів

Показники	2010	2011	2012	2013	2013 до 2010, %
Сільськогосподарські підприємства, всього	1 526,4	1 510,6	1 506,5	1 437,5	94,17
у т. ч. корови	589,1	583,7	575,2	565,4	95,98
молодняк	937,3	926,9	931,3	872,1	93,04
Господарства населення, всього	2 968,0	2 915,2	3 139,4	3 096,5	104,33
у т. ч. корови	2 042,1	1 998,5	1 979,1	1 943,4	95,17
молодняк	925,9	916,7	1 160,3	1 153,1	124,53

Джерело: Сільське господарство України. 2013 рік. Київ: Держслужба статистики, 2014. С. 119.

Наприклад, початковий приріст поголів'я великої рогатої худоби в домогосподарствах сільського населення за 2012 р. (5,77 %, або 171,4 тис. голів) можна було б розцінювати як результат стимулювання утримання молодняку до півторарічного віку, коли б не одночасне збереження тенденції скорочення числа корів. Тому не дивно, що тимчасове зростання поголів'я великої рогатої худоби не набуло постійного характеру. Якби ця програма бюджетного фінансування справді була ефективною, то теоретично можна було розраховувати на значно вищі показники, адже навіть за середнього рівня приплоду у 80 % поголів'я молодняку в домогосподарствах сільського населення могло би збільшуватися на 700–900 тис. голів щороку. Отже, короткотривале зростання чисельності молодняку великої рогатої худоби в період дії цієї програми всупереч зменшенню поголів'я корів вказує лише на менше приховування населенням реальних показників приплоду тварин.

Тим більше, що в довгостроковому періоді динаміка поголів'я великої рогатої худоби в Україні залишається незмінною: воно скорочується як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення¹. Виняток становить хіба що поголів'я свиней і птиці, позитивні зміни розмі-

¹ Зокрема, впродовж 2014–2015 рр. загальне поголів'я великої рогатої худоби в Україні зменшилося до 3 776,5 тис. голів, у т. ч. корів – до 2 172 тис. голів. Причому за оцінкою Державної служби статистики України навіть з урахуванням тимчасово окупованої АР Крим та частини зони проведення АТО скорочення цього поголів'я становило в 2014 р. 2,3 і 1,7 % відповідно.

ру якого помітні з 2009 р., хоча жодних бюджетних дотацій для стимулювання його нарощування не надавалося. На наш погляд, зазначене пояснюється виключно несистемністю фінансового регулювання розвитку аграрного сектору України: як колись, так і тепер вживаються розрізнені локальні заходи, наслідком чого є та сама тенденція – скорочення поголів'я великої рогатої худоби, особливо корів.

Це зайвий раз підтверджує, що успіху можна досягти лише за умови виваженого, системного фінансового регулювання. Інакше матимемо тільки наростаючі поштовхи для посилення інфляції, котра провокує зниження сукупного попиту внаслідок зростання цін (роздрібні ціни на м'ясо великої рогатої худоби саме в рік уведення згаданих виплат за збереження її молодняку до дворічного віку вперше перевищили в Україні ціну свинини). Між тим, як слушно зауважив Дж. М. Кейнс, зменшення сукупного попиту супроводжується падінням попиту на робочу силу й інвестиції [9, с. 31]. Власне, різке зниження в аграрному секторі України великотоварного виробництва (наразі воно становить лише третину рівня 1990 р.) спричинене перекосами у формуванні інвестиційних ресурсів, оскільки починаючи з 1995 р. фінансування переважної більшості сільськогосподарських підприємств здійснювалося виключно за рахунок фінансових ресурсів, залучених у обіг неринковими методами, що призвело до невиправданого зростання зобов'язань у суб'єктів господарювання, причому за скорочення легітимного джерела – банківських кредитів [5, с. 3].

Вітчизняні вчені застерігали, що “методами та засобами штучного прискорення й адміністративного нав'язування явищ, які закономірно відбуваються у спільнотах протягом тривалих періодів, реальних успіхів досягти важко... Одна справа – відтворення в коротко- та середньострокових і зовсім інша – в довгострокових циклах... Механічне змішування воедино різнорідних за своєю внутрішньою природою явищ та циклограм небезпечне одержанням хибних результатів” [10, с. 5]. З огляду на це наголосимо, що інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки будь-якої країни повинне бути збалансованим за його складовими. Такими є, зважаючи на специфіку економічних взаємовідносин аграрного сектору та інших галузей народного господарства, не тільки власні фінансові ресурси, а й бюджетне фінансування, оскільки навіть у розвинутих країнах сільському господарству надаються великі субсидії, оскільки ціни на продовольчі товари зазвичай регулюються державою з метою забезпечення доступності останніх для найбільш вразливих верств населення. Збалансування власних (прибутку, амортизації, виручки від ліквідації необоротних активів тощо) і залучених (бюджетних коштів, банківських кредитів) ресурсів, з огляду на їх обмеженість, тим більше актуальне для України. На практиці це означає, з одного боку, встановлення оптимального на певний момент часу рівня власних коштів сільськогосподарських підприємств, який водночас даватиме можливість залучати банківські кредити за гарантування їх повернення в обумовлені терміни, а з другого – підкріплення цих ресурсів бюджетним фі-

нансуванням для прискорення розвитку аграрного сектору відповідно до стратегічних програм.

Наразі ж маємо доволі стохастичні й невиважені заходи щодо як першої, так і другої складових інвестиційних ресурсів, тому аграрний сектор України можна порівняти з міфічним Ікаром, що намагався злетіти до сонця за допомогою двох крил, котрі через ту саму причину – нетривкість матеріалу, з якого вони були зроблені, не тільки не підняли його на потрібну висоту, а й призвели до падіння. В цій метафорі, попри її алегоричність, на наш погляд, досить чітко простежується шлях вітчизняного аграрного сектору: його власний капітал замість нарощування маси – об'єктивної передумови забезпечення індустріалізації виробництва, а отже, і його високої економічної ефективності та конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, – після 1990 р. зменшився майже у 20 разів. Хоча в 1990 р., коли його обсяг теж не забезпечував потреби галузі, аби вивести її на рівень європейських країн, він становив майже чверть усього капіталу, задіяного в народному господарстві.

Причиною такої негативної тенденції є насамперед традиційний диспаритет цін на сільськогосподарську й промислову продукцію, який навіть став більш ніж семикратним [6, с. 8], що унеможливає вирівнювання доходів суб'єктів господарювання в галузевому розрізі. Різке обмеження можливостей сільськогосподарських підприємств щодо формування в них власних джерел інвестиційних ресурсів дедалі відчутніше позначається на обсягах валової продукції, внаслідок чого відбулося надмірне зміщення її виробництва в особисті господарства населення. Хоча завдяки цьому вдавалося втримувати проблему продовольчої безпеки України, постачаючи на внутрішній ринок продукти харчування, особливо такі, котрі не потребують промислової переробки (картоплю, овочі, фрукти, частково молоко і м'ясо), конкурентоспроможність вітчизняного аграрного сектору знизилася. Адже дрібнотоварне виробництво, передусім молока, не в змозі забезпечити таку якість продуктів харчування, що відповідає стандартам Світової організації торгівлі. Тому експортні можливості нашої країни щодо таких продуктів наразі обмежені.

Приміром, виробництво молока гатунку екстра в Україні становить близько 0,1 % та зосереджене виключно в сільськогосподарських підприємствах. Адже домогосподарства утримують здебільшого одну чи дві корови¹, що апіорі унеможливає в них дотримання міжнародних стандартів якості й безпеки молочної сировини (навіть на зазначених підприємствах реалізація такого молока для переробки дорівнює трохи більше 9 %). Окрім того, постачання молокопродуктів на ринок ЄС допускається за умови отримання так званого єврономера, який наразі мають лише 10 молокопереробних підприємств великих українських компаній, зокрема "Мілкіленд", "Молочний альянс", "Люстдорф", "Лакталіс", оскільки така сертифікація передбачає безумовне виробництво масла, сирів тощо з молока гатунку екстра на окремих лініях.

До певної міри втрати сільськогосподарських товаровиробників покликане компенсувати дотування цільових програм розвитку їхнього виробництва з

¹ За статистичними даними, чотири та більше корів утримують лише 0,4 % з них.

бюджету. Однак частка такого фінансування є мізерною навіть на тлі загального дефіциту інвестиційних ресурсів. Якщо взяти до уваги отримані на розвиток рослинництва й тваринництва кошти за рахунок ПДВ, що в середньому за 2010–2015 рр. становили 5295 млн грн, то на одне сільськогосподарське підприємство в Україні припадало 403,7 тис. грн, а з урахуванням фермерських господарств – лише по 100,8 тис. грн. Тож не дивно, що виробництво в цих галузях абсолютно індиферентне щодо дії бюджетно-грошових важелів (рисунок).

Наприклад, у 2007 р., коли бюджетна підтримка аграрного сектору була максимальною, становлячи 120,6 % до рівня 2005 р., виробництво продукції тваринництва зросло, що загалом можна було б вважати аргументом, який спростовує попереднє твердження, пояснюючи спад виробництва в рослинництві несприятливими погодними умовами, вплив яких у цій підгалузі завжди більший, ніж у тваринництві. Проте в таке пояснення не вписуються показники 2009 р., адже, хоча бюджетна підтримка сільськогосподарських підприємств не досягала й половини від рівня 2005 р. і третини максимуму 2007 р., обсяги валової продукції рослинництва й тваринництва зросли, причому в другій галузі її розмір був найбільшим за весь цей період.

Упродовж 2010–2015 рр. спостерігалися подібні алогічно-антиподичні зміни обсягів валової продукції рослинництва й тваринництва стосовно динаміки бюджетного фінансування аграрних підприємств, що й раніше. До того ж виробництво валової продукції тваринництва протягом 2005–2014 рр. збільшувалося, незважаючи на істотні коливання фінансової під-

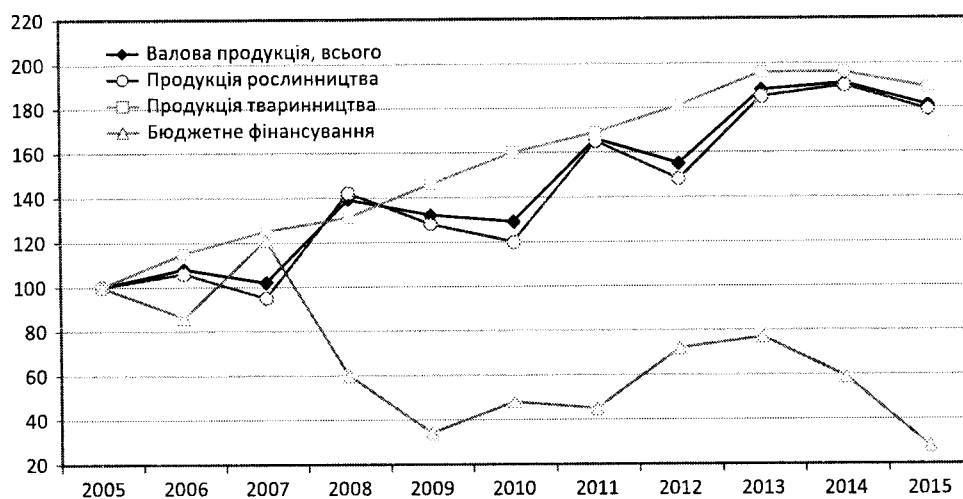

Рисунок. Динаміка фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств та валової продукції рослинництва й тваринництва за 2005-2015 роки, %

Джерело: Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) за 2015 рік. Київ: Держслужба статистики, 2016. С. 5; Веб-сайт Української аграрної конфедерації. URL: <http://agroconf.org/content>.

тримки цієї галузі, котре змінювалось у дво-трикратному діапазоні та зростало нижчими темпами. І хоча в 2015 р. стався черговий обвал фінансування аграрного сектору – воно скоротилося в 2,97 раза проти попереднього року, практично до рівня кризового 2009 р., це помітно не вплинуло на обсяги виробництва валової продукції рослинництва й тваринництва, котрі перевищували тодішній рівень на 39,5 і 29,5 % відповідно. Порівняння показників 2014–2015 рр., попри певний спад (на 5,3 %) виробництва сільськогосподарської продукції, теж підтверджує його індиферентність відносно бюджетної підтримки, адже її сума, як зазначалося, зменшилася майже втричі.

Головна причина такої індиферентності, на наш погляд, полягає у вибірковості надання бюджетного фінансування, котре здебільшого дістається тим самим великим корпораціям, які використовують його на покриття поточних витрат замість спрямування на капітальні інвестиції з метою розвитку передусім тваринництва, що практично унеможливає отримання цих коштів переважною частиною сільськогосподарських товаровиробників. У результаті замість розбудови інфраструктури агропромислового виробництва маємо її надмірну концентрацію, що спричиняє не тільки монополістичну конкуренцію, особливо в його молокопродуктовому підкомплексі, а й зростання сукупних витрат на продовольчі товари через різке збільшення в структурі їхньої собівартості транспортної складової, оскільки “плече” доставки сировини на переробку та у зворотному напрямку (молокопродуктів споживачам) стало нераціонально довгим. Окрім того, це призвело до переміщення можливих робочих місць із периферії до великих міст, а отже, й до відповідного перерозподілу доходів, адже в сільській місцевості практично не залишилося промислових підприємств.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що дієвим фінансовим важелем регулювання розвитку аграрного сектору України може стати вдосконалення оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, оскільки фіксований сільськогосподарський податок (ФСП) із часом майже перестав відігравати стимулюючу роль у поступі цього сектору. І не тільки через елімінування з ФСП ще в процесі експерименту з його впровадження ПДВ, який практично став ерзац-замінником бюджетного фінансування, що його вуалює, зумовлюючи водночас збільшення витрат на адміністрування як першого, так і другого, а й, насамперед, через наступне виокремлення єдиного соціального внеску. Адже теперішня ставка ЄСВ, котрий сплачується сільськогосподарськими товаровиробниками поряд із єдиним податком, що прийшов на зміну ФСП, надто висока, тому нівелює всі переваги спрощеної системи оподаткування аграріїв.

Отож варто ще раз зважити всі переваги й недоліки використовуваних фінансових важелів регулювання розвитку аграрного сектору, котрі на практиці перетворилися на зустрічні потоки коштів: спочатку вони вилучаються із сектору, як-от згаданий ЄСВ, єдиний податок, податок на прибуток, ПДВ, а потім за рахунок бюджету надаються дотації, але вже виключно обраним ре-

ципіентам. При цьому абсолютно ігнорується не тільки економічна, а й фінансова ефективність такого різновекторного руху коштів. “Наприклад, фіксований сільськогосподарський податок у 2013 р. забезпечив 131 млн грн надходжень до зведеного бюджету...” [4, с. 106]. Тимчасом безпосередньо з бюджету на дотування рослинництва й тваринництва в тому самому році виділено 298,4 млн грн.

Окрім того, не зовсім справедливо позбавляти підприємство права на сплату єдиного податку лише тому, що частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік на кілька пунктів не дотягує до визначеного в Податковому кодексі України нормативного значення 75 %. Рациональніше було б встановити диференційовані ставки цього податку, адже не виключено, що в наступному році таке підприємство не матиме вже значних доходів від несільськогосподарської діяльності, проте буде змушене сплачувати податок на прибуток нарівні з тими, хто тільки умовно відноситься до сільськогосподарських товаровиробників, а насправді є перекупниками-посередниками. Можливо, справедливіше надати право на сплату єдиного податку всім аграріям, але разом із запровадженням брутоподатку з обороту від реалізації несільськогосподарської продукції.

Вважаємо, що й вилучення ЄСВ із ФСП було помилковим, оскільки “саме єдиний внесок деформує поведінку економічних агентів, заохочуючи їх до нелегальної діяльності та виплати заробітної плати “в конвертах”” [11, с. 8]. Таким чином, наразі вже історичний досвід підказує, що варто скористатись алгебраїчним правилом перестановки доданків та повернути ЄСВ до складу єдиного податку. Принаймні зміниться вектор мотивації роботодавців щодо легалізації як найманих працівників аграрного сектору, так і їхньої винагороди за працю.

Водночас хочеться сподіватися, що зазначене подолає теперішній монокультурний дисбаланс рослинництва й тваринництва та стане імпульсом для розвитку останнього, адже економічним агентам не буде сенсу приховувати реальну чисельність працівників. Оскільки у тваринництві це важче зробити, не дивно, що більшість таких агентів воліють за нинішніх обставин ним не займатися, тим паче, що й сума ЄСВ у розрахунку на одну особу в тваринництві неминуче виходить більшою внаслідок вищої заробітної плати працівників цієї галузі порівняно з рослинництвом. З огляду на сезонність другого та постійність першого, стає очевидним, що лише через неспівставність витрат на оплату праці, а отже, й сплату ЄСВ, підприємства, котрі займаються тваринництвом, завідомо перебувають у менш вигідних умовах, ніж спеціалізовані на виробництві більш рентабельних сільськогосподарських культур.

Утім, значимість таких змін надто вагома, щоб їх можна було здійснювати після, хоч би й широкого, обговорення. Тому, аби локалізувати можливі втрати, доцільно обмежитися пілотним проектом у двох-трьох районах різних областей, як це було зроблено стосовно ФСП. Оскільки наведені авторські міркування можуть бути сприйняті критично, є підстави сподіватися

на подальші дослідження проблеми вдосконалення фінансового регулювання розвитку аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Про аграрні розписки: закон України від 06.11.2012 № 5479-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.
2. Даниленко А. І. Посилення державних підойм ефективного використання фінансових ресурсів. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 28–35.
3. Iefimenko T. Aktual issues of modern strategies in reforming tax system. *Фінанси України*. 2014. № 1. С. 105–122.
4. Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи України. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 114–121.
5. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія / Дем'яненко М. Я. та ін.; за ред. М. Я. Дем'яненка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 372 с.
6. Саблук П. Т., Месель-Веселяк В. Я. Ціновий фактор в розвитку сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2011. № 9. С. 3–9.
7. Стецюк П. А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 4. С. 134–137.
8. Феномен України: реформи 1991–2004 гг. / Ткаченко А. Н. и др. Киев, 2004. 602 с.
9. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелиос АРВ, 2002. 362 с.
10. Аукінов І. І. Вибрані праці у двох книгах. Кн. 1. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 816 с.
11. Соколовська А. М. Реформа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 7. С. 7–23.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *Pro ahrarni rozpy'sky'* [About agricultural receipts] (Act No. 5479-VI, November 6). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17> [in Ukrainian].
2. Danylenko, A. I. (2015). Posy'lennya derzhavny'kh pidojm efekty'vnoho vy'kory'stannya finansovy'kh resursiv [Strengthening of state's levers of efficient use of financial resources]. *Ekonomika Ukrayiny'* [Economy of Ukraine], 4, 28–35 [in Ukrainian].
3. Iefimenko, T. (2014). Aktual issues of modern strategies in reforming tax system. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 1, 105–122.
4. Sokolov's'ka, A. M. (2014). Shlyakhy' reformuvannya podatkovoyi sy'stemy' Ukrayiny' [Ways of reforming the tax system of Ukraine]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 12, 114–121 [in Ukrainian].
5. Dem'yanenko, M. Ya. (Ed.). (2011). *Derzhavna polity'ka finansovoyi pidtry'mky' rozvy'tku ahrarnoho sektoru APK* [Public policy of financial support of development the agricultural sector of agroindustrial complex]. Ky'yiv: NNC IAE [in Ukrainian].
6. Sabluk, P. T., Mesel'-Veselyak, V. Ya. (2011). Cinovy'j faktor v rozvy'tku sil's'kohospodars'ky'kh vy'robny'ctva [The price factor in the development of agricultural production]. *Ekonomika APK* [The economy of agro-industrial complex], 9, 3–9 [in Ukrainian].
7. Stecyuk, P. A. (2011). Problemy' finansovoho zabezpechennya sil's'kohospodars'ky'kh pidpr'yemstv [Problems of agricultural enterprises financial support]. *Oblik i finansy' APK* [Accounting and finance of agro-industrial complex], 4, 134–137 [in Ukrainian].
8. Tkachenko, A. N. et al. (2004). *Fenomen Ukrainy': reformy' 1991–2004 gg.* [The phenomenon of Ukraine: the reforms of 1991-2004]. Kiev [in Russian].
9. Keynes, J. M. (2002). *Obshhaya teoriya zanyatosti, procenta i deneg* [The general theory of employment, interest and money]. Moscow: Gelios ARV [in Russian].
10. Lukinov, I. I. (2007). *Vy'brani praci u dvokh kny'hakh* [Selected works] (Vol. 1). Ky'yiv: NNC IAE [in Ukrainian].
11. Sokolov's'ka, A. M. (2015). Reforma yedy'noho vnesku na zahal'noobov'yazkove derzhavne social'ne strakhuvannya v Ukrayini [Reform of the single contribution for compulsory state social insurance in Ukraine]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 7, 7–23 [in Ukrainian].